

Úřad vlády České republiky
Rada vlády pro národnostní menšiny
Pracovní skupina pro řešení situace německých
a dalších hrobů na hřbitovech v ČR

K péči o opuštěné německé a další hroby na hřbitovech v České republice

Příručka pro obce

Praha 2017

ISBN 978-80-7440-180-0

K péči o opuštěné německé a další hroby na hřbitovech v České republice

*Příručka pro obce*¹

Úvod

Péče o hroby je humanitárním požadavkem všeobecně vyžadujícím pietu vůči mrtvým. Zároveň představuje respektování potřeby rodinných příslušníků zachovávat památku na zemřelé a místa jejich posledního odpočinku v úctě, ctít náboženské vnímání hřbitovů jako „svatého pole“ a respektovat význam hřbitovů z hlediska kulturně historického, architektonického a uměleckořemeslného obsahu a projevu kulturní jedinečnosti krajiny. Radu vlády pro národnostní menšiny (dále jen „Rada“) v té souvislosti oslovili zástupci německé menšiny v Radě, s poukázáním na bilaterální česko-německou Smlouvu o dobrém sousedství a přátelské spolupráci č. 521/1992 Sb., která Českou republiku k výše uvedenému přístupu zavazuje.

Text příručky upravuje možný postup obcí při nakládání s opuštěným civilním hrobovým zařízením původně německého vlastníka, a to z důvodu specifické povahy této věci v souvislosti s níže uvedenou mezinárodní smlouvou, etickými principy a zachováním dostatečné piety. Zcela specifické postavení sepulkrálních památek zejména v pohraničí je dáno důsledky poválečného vystěhování Němců. Tyto památky bývají veřejností považovány za české, ale jsou spojené i s německým kulturním dědictvím. Je zřejmé, že zde existuje nejen český, ale v duchu usmíření oprávněně i německý zájem na jejich zachování.

Členy Rady za národnostní menšiny reprezentují tito zástupci: běloruské, bulharské, chorvatské, maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské, srbské, ukra-

¹ Text příručky by měl platit stejně i pro nakládání s hroby na církevních či židovských hřbitovech.

jinské a vietnamské menšiny, stálým hostem v Radě je zástupce židovské komunity. Tato příručka pro obce k péči o opuštěné hroby se týká také židovských hřbitovů, a to především v pohraničí. Pro tyto hřbitovy platí náboženské předpisy, které jsou v ČR zajišťovány Federací židovských obcí, příslušnými Židovskými obcemi, příp. dalšími subjekty. Případné nakládání s těmito hřbitovy dle této příručky je třeba předem konzultovat s nimi. Podobně se zásady péče o opuštěné hroby uvedené v této příručce vzhledem k historickým souvislostem týkají také chorvatských hrobů a hřbitovů, a to především v Jihomoravském kraji.

Vedle civilních hrobových zařízení se v českých zemích nacházejí pomníky a památná místa obětí obou válek z 20. století, pro které je uplatněn možný režim péče o válečné hroby, administrovaný ministerstvem obrany a kterých se tato brožurka netýká.²

Předkládaná příručka pro obce vychází z činnosti Pracovní skupiny pro řešení situace německých (a dalších) hrobů na hřbitovech v ČR (dále jen PSF), která byla ustavena při Radě vlády pro národnostní menšiny dne 26. dubna 2016 usnesením č. 174.³

Zdůvodnění (kontext s česko-německou Smlouvou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci)

Z poznatků získaných terénním šetřením PSF na Chomutovsku a Karlovarsku vyplynulo, že většina německých hrobů je ve velmi špatném stavu, neboť soustavná péče o tato hrobová místa nemohla být z historických důvodů po 2. světové válce po dobu několika desetiletí uskutečněna v důsledku odsunu/vyhnání německého obyvatelstva. Obce rovněž před péčí o historické hřbitovy upřednostňují řešení praktických záležitostí běžného života s odvoláním na nedostatek finančních prostřed-

² <http://www.valecnehroby.army.cz/>

³ <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/jednani-rady/jednani-rady-dne-26-dubna-2016-142986/>

ků. Řešení tohoto stavu vyžaduje právní nástroj, kterým je zákonná povinnost, které se lze dovolat.

Proto se německá menšina v tomto bodě odvolává na mezinárodní česko-německou Smlouvu o dobrém sousedství a přátelské spolupráci č. 521/92 Sb. z roku 1992, ve které se český stát zavazuje nastíněnou problematiku řešit. Mezinárodní smlouvy jsou především pramenem mezinárodního práva, na základě vnitrostátní úpravy však mohou být pramenem též práva vnitrostátního. Čl. 10 Ústavy stanovuje, že „*vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.* Mezinárodní smlouva tak nemá vyšší právní sílu než zákony, ale aplikační přednost.

Z této smlouvy jsou nejdůležitější dva články:

Článek 24

(3) Smluvní strany budou pečovat zejména o místa a kulturní památky, nacházející se na jejich území, připomínající dějinné události, kulturní a vědecká díla a tradice druhé strany a umožní k nim svobodný a nerušený přístup. Uvedená místa a kulturní památky jsou zákonem chráněny.

Článek 30

(1) Smluvní strany prohlašují, že československé a německé hroby, nacházející se na jejich území, budou stejným způsobem uctívány a chráněny; péče o ně bude umožněna.

(2) Hroby československých, respektive německých obětí válek a panování násilí, nacházející se na jejich území, požívají právní ochrany a jsou zachovávány; jejich registrace a péče o ně bude umožněna.

(3) Smluvní strany budou podporovat spolupráci mezi organizacemi, příslušnými pro péči o tyto hroby.

Zjištění PSF potvrdila opodstatněnost podnětu německé menšiny Radě. Smlouva doposud byla ve většině případů obcím neznámá, její dva závazné články byly ignorovány. Zcela bez povšimnutí pak zůstalo vyjádření Koordinační rady česko-

německého diskusního fóra z roku 2002, se vzájemně odsouhlasenými zásadami péče o hroby.

Na základě existujících zjištění vypracovala PSF všeobecné zásady vztahující se k péči o opuštěné německé (a další) hroby na hřbitovech v ČR.

K péči o opuštěné německé a další hroby na hřbitovech v ČR

1) Všeobecné zásady

- a) Žijícím pozůstalým posledního oprávněného uživatele umožnit znovu si pronajmout hrobové místo s prošlým právem užívání kdykoli nově do řádné péče, pokud v něm nebyl pohřben žádný jiný zesnulý, za stejný nájem a úhrady za služby spojené s nájmem, pokud je provozovatel pohřebiště poskytuje, jako občané České republiky. Případně se dohodnout na způsobu zprostředkované péče o hrobové místo za poplatek.
- b) Při nakládání s hrobovým zařízením jako s věcí opuštěnou postupovat ve smyslu zák. č. 256/2001 Sb. o pohřebnictví v platném znění a čl. 24 a 30 bilaterální česko-německé Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci č. 521/1992 Sb.
- c) K postupné revitalizaci hřbitovů v budoucnu využít kromě vlastních zdrojů zejména prostředky uvolněné na základě výsledků řešení podnětu německých zástupců v Radě.
- d) Řešení všech problémů spojených s péčí o opuštěné německé hroby by mělo probíhat v duchu smíření.
- e) Pro účely této metodiky se rozumí pod pojmem:
Hrobka - nemovitá věc, která vznikla stavební nebo montážní technologií, bez zřetele na její stavebně technické provedení, použité stavební výrobky, materiály a konstrukce, na účel využití a dobu trvání (srov. § 2 odst. 3 stavebního zákona). Zpravidla se jedná o stavbu.

Hrobové zařízení - např. pomník, náhrobek, rám, krycí deska nebo jiná ozdoba hrobu, které mohou být bez znehodnocení od hrobového místa odděleny (movitá věc).

- f) Pokud byla opuštěná německá hrobka opuštěna před účinností zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (tj. před 1. lednem 2014), bude zaevidována do majetku obce, která je vlastníkem pozemku (viz ustanovení § 3056 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník) nebo obce, která je provozovatelem pohřebiště (viz ustanovení § 996 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník).
- g) Oznámení o novém vlastníkovi německé hrobky, která se tímto postupem stala hrobkou obecní, se zveřejní vhodným způsobem na veřejném pohřebišti (např. ve vývěsní skřínce).
- h) Pokud se ve výjimečných případech opuštěná německá hrobka stala opuštěnou až po účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (tj. od 1. ledna 2014) a je zároveň stavbou, bude od 1. ledna 2024 provozovatelem pohřebiště provedena nabídka příslušnému Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.⁴
- i) U opuštěného německého hrobového zařízení probíhá postup shodně jako podle písm. f).
- j) Nachází-li se hřbitov nebo jeho část na pozemku s jiným využitím plochy než „pohřebiště“, příp. „hřbitov, urnový háj“, což je zřejmé z výpisu katastru nemovitostí, doporučujeme požádat o vydání rozhodnutí o změně využití území, které vydává stavební úřad v územním řízení.

2) Péče o německé (a další) hroby na veřejných pohřebištích:

⁴ Provozovatel tedy nebude ÚZSVM opuštěnou nemovitou věc nabízet, ale pouze by měl ÚZSVM o ní vyrozumět nebo jej vyzvat, aby s ní hospodařil.

Obec jako provozovatel veřejného pohřebiště zveřejní v místě obvyklém na pohřebišti nový řád pohřebiště schválený krajským úřadem, ve kterém zejména upraví:

- a) způsob vedení evidence obecních (původně německých) hrobových míst na pohřebišti; případně řád odkáže na zpracovaný odborný posudek celkového stavu obecní (původně německé) části hřbitova odborem majetku obce nebo architektem.
- b) Řád pohřebiště bude obsahovat příslušná ustanovení česko-německé Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci č. 521/1992 Sb.
- c) Způsob označení obecního (původně německého) hrobového místa (opatřit je např. deskou či tabulkou s údaji o pohřbené osobě - postačí nacionále). Jména německých zemřelých budou psána německy.
- d) Přehled obecních (původně německých) hrobových míst s náhrobky zvláštního významu. Jedná se o hroby místních osobností (starostů, učitelů, kněží, umělců, vědců, žurnalistů, úředníků, podnikatelů, patricijských rodin atd.) zásadního kulturně-historického významu nebo významu pro místní kulturní a historickou paměť, dále o náhrobky významné architektonickým řešením, kamenickým a kamenosochařským provedením nebo pozoruhodnými nápisy.
- e) Je třeba se pokusit o postupnou obnovu těchto hrobů; obnovu realizovat ve spolupráci s představiteli vysídlených Němců, německé menšiny v ČR nebo paměťovými institucemi či regionálními vlastivědnými sdruženími a upozornit na ně českými informačními tabulemi. Jména německých zemřelých budou psána německy. Hrobová místa a náhrobky uměleckého významu, které jsou bez nabyvatele, je možné identifikovat ve spolupráci se státními okresními archivy, pracovišti Národního památkového ústavu či muzei.
- f) Zákaz obecní (původně německé) hrobové zařízení odstraňovat a prodávat, zvláště pak je třeba zamezit tomu, aby bylo takové hrobové místo nabídnuto k nájmu a k dalšímu po-

hřbívání nebo aby byl na původní německý historický náhrobek připevněn náhrobek nového nabyvatele hrobového místa (tím by došlo k zásadnímu narušení piety vůči pohřbeným i pozůstalým); případně umožnit odprodání vlastivědným sdružením či paměťovým institucím, které se zaváží zajistit údržbu náhrobku a hrobového místa.

- g) Způsob zřízení pamětního místa na památku všech zemřelých, jejichž hroby se na hřbitově nezachovaly. Pamětní místo opatřit informační deskou s českým a německým nápisem, nacionálními pohřbených, případně historickými údaji o obci a pohřebišti v obou jazycích.
- h) Způsob nakládání s obecními, původně německými náhrobky umístěnými na hřbitovních zdech. Zanechat je *in situ*, na místě, neodstraňovat je a pokusit se o jejich zakonzervování či renovaci.

3) Péče o německé hroby na zpusťlých hřbitovech a bývalých hřbitovech zaniklých obcí

- a) Zřízení památných míst s památným symbolem a nápisem, která budou identifikovat pohřbené osoby v českém a německém jazyce (pamětní deska se jmény a nacionáliemi pohřbených), případně údaji o historickém vývoji obce a pohřebišťě.
- b) Péče o zeleň: úprava terénu, památná loučka, sekání trávy, odstraňování náletů atd.
- c) Péče o pamětní místo může být delegována na obec, spolek či dobrovolníky.
- d) Písemné záznamy o zaniklých hřbitovech archivovat na obecním úřadě či v místně příslušném archivu.

4) Související pravidla:

- a) přednost památkových předpisů u kulturních památek: u opuštěného hrobového zařízení vedeného v evidenci kul-

turních památek doporučujeme provést nabídku Ministerstvu kultury.⁵

- b) Spolupráce s národnostní menšinou, dobrovolníky a spolky.
- c) Vydávání osvětových letáků či brožur o historii pohřebiště pro obce, veřejnost a další subjekty.
- d) česká města, která jsou v partnerských vztazích s německými městy, případně spolek či dobrovolné sdružení s německým partnerem (musí se jednat o tzv. projektového partnera), mohou podle bodu VII odst. 2 Česko-německé deklarace z 21. ledna 1997 požádat o finanční podporu na péči o hroby a jejich obnovu Česko-německý fond budoucnosti; Fond však není primárně zaměřen na péči o památky a finančně se podílí maximálně do výše 50% projektových nákladů.

Závěry z činnosti PSF

Legislativní rešerše proběhly na čtyřech zasedáních PSF. Pilotní šetření byla provedena z kompletní fotodokumentace 69 hřbitovů ležících v okrese Chomutov a dvou pracovních výjezdů do okresů Chomutov a Karlovy Vary. V rámci terénního šetření proběhla také jednání se starosty navštívených obcí. Díky tomu bylo možné doložit:

- 1) **různý postoj obcí:**
 - a. příkladný, informovaný, se souhlasem obyvatel (příloha 2, obr. 5-10),
 - b. formálně stejný, ale vynucený postojem angažovaných obyvatel,

⁵ Legislativa: zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších úprav; 66/1988 Sb. Vyhláška ministerstva kultury České socialistické republiky ze dne 26. dubna 1988, kterou se provádí zákon České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči a další podzákoné právní předpisy.

- c. rezignovaný pod tíhou úkolů a nedostatku zdrojů, avšak neškodící (příloha 2, obr. 11-14),
- d. v dobrém úmyslu aplikující nevhodné formy péče (příloha 2, obr. 39-42),
- e. zcela laxní, bezperspektivní, neinformovaný, interně odůvodňovaný nedostatkem hrobových míst, „úklidem“, nebo postupem podle nesprávné aplikace ustanovení § 29 odst. 4 zákona o pohřbnictví, nenávratně škodící (příloha 2, obr. 21-22, 55-58).

2) formy kontinuálně probíhající devastace:

- a. vandalské ničení (příloha 2, obr. 23-26, 43-44)
- b. likvidace dosud stojících náhrobků opravou hřbitovní zdi (příloha 2, obr. 27-30),
- c. vyklízení částí hřbitova deklarované jako úklid odstraněním náhrobků z části či celé plochy hřbitova bez dokumentace nutnosti a doložení nakládání s náhrobky (příloha 2, obr. 31-38),
- d. soustředování zbylých náhrobků na jedno místo a do ráboby estetických útvarů (příloha 2, obr. 39-42)
- e. ponechání opuštěných hřbitovů bez označení a péče (příloha 2, obr. 45-54)
- f. přenechání opuštěných hřbitovů k rekreačním účelům (příloha 2, obr. 57-58).

3) bližší seznámení s dosavadními postupy správců pohřbišť:

- a. z legislativních předpisů bývá akceptován výhradně zákon o pohřbnictví, interpretovaný jako zákonná norma, opravňující k likvidaci náhrobků při neplacení nájmu,
- b. u případných zájemců o obnovení nájmu rodinného hrobu je požadováno zpětné doplácení dlužných poplatků,
- c. nerespektuje se doporučení Koordinační rady Česko-německého diskusního fóra (příloha č. 3) neprodávat stávající náhrobky zájemcům, pokud existuje volné místo k pohřbívání,

- d. v řádech veřejných pohřebišť doposud nejsou upraveny postupy a povinnosti správců pohřebišť.

Rada na základě zjištění poukázala v usnesení č. 181 ze dne 27. 10. 2016⁶ na nedostatečné plnění článků 24 a 30 česko-německé Smlouvy o dobrém sousedství a vzájemné spolupráci z roku 1992, v níž se „český stát zavazuje zajistit uctívání a ochranu opuštěných hrobů“. Podpořila vládní novelu zákona o pohřebnictví omezující exhumace. Dále doporučila svému předsedovi oslovit kraje, aby upozornily provozovatele veřejných pohřebišť na povinnost dodržovat ustanovení zákona o pohřebnictví, ve kterém je česko-německá smlouva implementována a doporučit vydání krajské metodiky o zásadách pietního nakládání s hroby a hřbitovy. Schválila pokračování pracovní činnosti PSF, jejímž úkolem je zajištění ochrany opuštěných hrobů v praxi s cílem důstojného zakonzervování alespoň jejich současného stavu. Výsledkem systematické činnosti je navrže-

⁶ Usnesení Rady č. 181/2016 z 27. října 2016: Rada schvaluje informaci o činnosti pracovní skupiny pro řešení situace německých (a dalších) hrobů na hřbitovech v ČR a podporuje vládní novelu zákona o pohřebnictví omezující exhumace. Poukazuje na nedostatečné plnění článků 24 a 30 Česko-německé smlouvy o dobrém sousedství z roku 1992, ve které se český stát zavazuje zajistit uctívání a ochranu opuštěných hrobů. Rada doporučuje svému předsedovi, aby v této věci dopisem oslovil ministryni pro místní rozvoj a doporučil jí zřízení dotačního programu, zaměřeného na veřejná a neveřejná pohřebiště a hřbitovy, včetně zaniklých, v první fázi na evidenci hrobových míst, ve druhé fázi na údržbu hrobových zařízení. Dále oslovit kraje, aby upozornily provozovatele veřejných pohřebišť na povinnost dodržovat ustanovení zákona o pohřebnictví, ve kterém je česko-německá smlouva implementována a doporučit vydání krajské metodiky o zásadách pietního nakládání s hroby a hřbitovy. Rada schvaluje pokračování pracovní skupiny v činnosti.

ný způsob péče o příslušné opuštěné hroby na českých hřbitovech.

JUDr. Jan Chvojka v. r.
Ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu
předseda Rady vlády pro národnostní menšiny

Přílohy

1. Příklad dobré praxe obce Chodova (okr. Karlovy Vary)
2. Příklady různých přístupů obcí (měst) k německým hrobům
3. Stanovisko Koordinační rady česko-německého diskusního fóra k otázkám spojeným s hřbitovy, hroby apod.

Příloha č. 1: Příklad dobré praxe obce Chodova (okr. Karlovy Vary)

Podle censu z roku 2011 má obec Chodov 13 748 obyvatel, z toho se k německé národnosti hlásilo 254 občanů. V důsledku národnostního složení předválečného Chodova (96,8% obyvatel tvořili v roce 1930 Němci) došlo po nuceném vysídlení k masovému zpuštění hrobových míst a jejich zařízení, které v 60. a 70. letech uspíšilo rozebírání kamenných součástí hrobek. Další vlna devastace pak hřbitov postihla v 90. letech, kdy byly zachovalé německé pomníky zcizeny k dalšímu využití a prodeji. Městský úřad přistupuje k péči o německé hroby velmi iniciativně. V rámci prohlubování vztahů s původními německými obyvateli Chodova (partnerskými městy Chodova jsou Waldsassen a Oelsnitz/Erzgebirge), se kterými začala intenzivní spolupráce od roku 2012, a v zájmu rozšiřování obecného historického povědomí o významných předválečných osobnostech regionu, se město Chodov rozhodlo převzít do péče 15 hrobek a hrobových míst včetně jejich zařízení, u kterých prokazatelně dlouhodobě nedochází k údržbě.

Ve spolupráci s městským historikem byl vypracován plán postupné obnovy těchto hrobů, pokud možno ve spolupráci s příbuznými zemřelých a představiteli vysídlených Němců. Jelikož není ve finančních možnostech města pečovat o všechny opuštěné německé hroby, nechalo vedení města v roce 2015 zřídit pamětní místo na památku všech zemřelých, jejichž hroby se nezachovaly. Pamětní místo je opatřeno českým i německým nápisem a vzniklo v úzké součinnosti s *Výborem vysídlených německých obyvatel Chodova (Chodauer Heimatausschuss)*.

Německé hroby, za které nikdo neplatí poplatky, ale přesto jsou viditelně udržovány a je o ně pečováno, město zachovává, dokud to kapacitní možnosti pohřebiště dovolí. Stejně tak je umožňováno příbuzným pohřbených převzít hrob do řádné péče, popř. dohodnout se na způsobu zprostředkované péče o hrobové místo. Součástí koncepce péče o hroby významných německých osobností města je i plán vybudovat česko-německou naučnou stezku po městském hřbitově, která by představila jednotlivé osobnosti.

Obr. 1 Chodov (okr. Karlovy Vary)

Obr. 2 Chodov (okr. Karlovy Vary)

Obr. 3 Chodov (okr. Karlovy Vary)

Obr. 4 Chodov (okr. Karlovy Vary)

Příloha č. 2: Příklady různých přístupů obcí (měst) k německým hrobům

Příklady dobré praxe

- INTENZIVNÍ PÉČE O CELÝ HŘBITOV

Obr. 5 České Hamry (okr. Chomutov)

Obr. 6 Radonice (okr. Chomutov)

Obr. 7 Děpoltovice (okr. Karlovy Vary)

Obr. 8 Božičany (okr. Karlovy Vary)

Obr. 9 Háj u Loučné (okr. Chomutov)

Obr. 10 Otvice (okr. Chomutov)

- **PASIVNÍ, NEŠKODÍCÍ POSTOJ**

Obr. 11 Stříbrná (okr. Karlovy Vary)

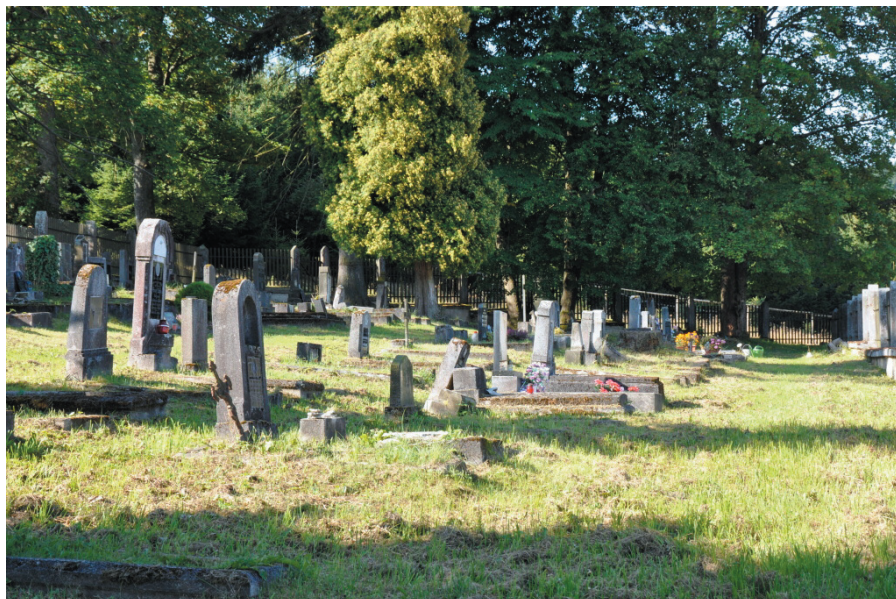
Obr. 12 Petlery (okr. Chomutov)

Obr. 13 Výsluní (okr. Chomutov)

Obr. 14 Černý Potok (okr. Chomutov)

- **PAMĚTNÍ MÍSTA OBYVATEL**

Obr. 15 Chomutov (okr. Chomutov)

Obr. 16 Úhošťany (okr. Chomutov)

Obr. 17 Boleboř (okr. Chomutov)

Obr. 18 Vejprty (okr. Chomutov)

- HROBY OBĚTÍ MASAČRU ZE 4. BŘEZNA 1919

Obr. 19 Kadaň (okr. Chomutov)

Obr. 20 Kadaň (okr. Chomutov)

Příklady nevhodných přístupů

- REZIGNOVANÝ ŠKODLIVÝ POSTOJ

Obr. 21 Kalek (okr. Chomutov)

Obr. 22 Chomutov – Horní Ves (okr. Chomutov)

- **VANDALSKÉ NIČENÍ**

Obr. 23 Libědice (okr. Chomutov)

Obr. 24 Chomutov – Horní Ves (okr. Chomutov)

Obr. 25 Svatobor (okr. Karlovy Vary)

Obr. 26 Podlesice (okr. Chomutov)

- LIKVIDACE DOSUD STOJÍCÍCH NÁHROBKŮ OPRAVOU HŘBITOVNÍ ZDI

Obr. 27 Údlice (okr. Chomutov)

Obr. 28 Údlice (okr. Chomutov)

Obr. 29 Černovice (okr. Chomutov)

Obr. 30 Pětipsy (okr. Chomutov)

- **VYKLÍZENÍ ČÁSTÍ HŘBITOVA DEKLAROVANÉ JAKO ÚKLID ODSTRANĚNÍM NÁHROBKŮ Z CELÝCH PLOCH HŘBITOVA BEZ DOKUMENTACE NUTNOSTI A DOLOŽENÍ NAKLÁDÁNÍ S NÁHROBKY**

Obr. 31 Mikulovice (okr. Chomutov)

Obr. 32 Mikulovice (náhrobky vyházeny za zeď hřbitova)

Obr. 33 Chomutov (okr. Chomutov) židovský v r. 1986

Obr. 34 Chomutov židovský dnes, po tzv. pietní úpravě r. 1987

Obr. 35 Přečáply (okr. Chomutov)

Obr. 36 Chomutov (okr. Chomutov) městský hřbitov

Obr. 37 Všestudy (okr. Chomutov)

Obr. 38 Maš'ov (okr. Chomutov)

- SOUSTŘEĐOVÁNÍ ZBYLÝCH NÁHROBKŮ NA JEDNO MÍSTO A DO RÁDOBY ESTETICKÝCH ÚTVARŮ

Obr. 39 Boleboř (okr. Chomutov)

Obr. 40 Újezd (okr. Cheb)

Obr. 41 Úterý (okr. Plzeň sever)

Obr. 42 Verněřov u Aše (okr. Cheb)

- **ZÁMĚRNÁ PLOŠNÁ DEVASTACE**

Obr. 43 Všestudy (okr. Chomutov)

Obr. 44 Podlesice (okr. Chomutov)

- **PONECHÁNÍ OPUŠTĚNÝCH HŘBITOVŮ BEZ OZNAČENÍ A PÉČE**

Obr. 45 Menhartice (okr. Chomutov)

Obr. 46 Nezabylice (okr. Chomutov) židovský hřbitov

Obr. 47 Křimov (okr. Chomutov)

Obr. 48 Rusová (okr. Chomutov)

Obr. 49 Žďár (okr. Karlovy Vary)

Obr. 50 Doupov (okr. Karlovy Vary)

Obr. 51 Dolina (okr. Chomutov)

Obr. 52 Pyšná (okr. Chomutov)

Obr. 53 Dolany (okr. Chomutov)

Obr. 54 Přísečnice (okr. Chomutov)

- **PŘENECHÁNÍ NÁHROBKŮ K PRODEJI NEBO VOLNÉMU UŽITÍ**

Obr. 55 Místo (okr. Chomutov)

Obr. 56 Karlovy Vary (okr. Karlovy Vary)

- **PŘENECHÁNÍ OPUŠTĚNÝCH HŘBITOVŮ K REKREAČNÍM ÚČELŮM**

Obr. 57 Pohraniční (okr. Chomutov)

Obr. 58 Volyně (okr. Chomutov)

Příloha 3 Stanovisko Koordinační rady česko-německého diskusního fóra k otázkám spojeným s hřbitovy, hroby apod.

A. Všeobecné zásady

Všechna opatření, týkající se německých hrobů v České republice nebo českých hrobů ve Spolkové republice Německo, musí být v souladu s následujícími zásadami:

- Pieta vůči mrtvým a respektování potřeby rodinných příslušníků zachovávat památku na zemřelé v úctě;
- Úcta vůči hrobům jako svědkům dějin a kulturní jedinečnosti krajiny;
- Řešení všech problémů v duchu usmíření.

B. Německé hroby v České republice

1. Civilní hroby, tzn. hroby, které nespádají do okruhu působnosti *Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge*.

Pro péči o tyto civilní hroby se nabízí následující cesta:

1.1 Německé civilní hroby na existujících hřbitovech

Německé hroby, u nichž vypršelo právo užívání, ve kterých však ještě nebyl pohřben žádný jiný zesnulý, mají mít rodinní příslušníci posledního oprávněného uživatele možnost kdykoliv nově nabýt. Nový nabyvatel je povinen platit poplatky za užívání hrobu ve stejné výši jako státní občané České republiky. Novému uživateli má být na požádání pokud možná sděleno, která instituce bude za poplatek vykonávat péči o hrob.

Německé hroby, které žádný rodinný příslušník nově nenabude a které mají – aniž by byly formálně kulturními památkami – historický význam, by měl správce hřbitova zachovat v jejich původním stavu; měl by podporovat iniciativy příslušných akčních skupin. Histo-

rický význam mají v tomto smyslu nejen hroby nadregionálně důležitých osobností, ale i hroby místních pozoruhodných zemřelých, jako např. starostů, kněží, učitelů, básníků. Historický význam mají dále hroby, které jsou typické pro kulturní cítění své doby nebo regionu, nebo vynikají pozoruhodnými nápisy. Na důležitost těchto hrobů může být poukázáno informačními tabulemi v českém jazyce.

Ostatní německé hroby, u nichž právo užívání již vypršelo, nemají být bez naléhavého důvodu odstraňovány, ale zachovány do té doby, než bude místo potřebné pro nové pohřbení.

1.2 Památná místa na existujících hřbitovech

Na památku mrtvých, kteří byli pohřbeni do německých hrobů, jež se nezachovaly, má být v areálu hřbitova zřízeno památné místo. K jeho vytvoření jsou vhodné i náhrobní kameny z nezachovaných německých hrobů. Smysl památného místa má být uveden v německém a českém jazyce.

1.3 Bývalé hřbitovy

Na památku mrtvých, kteří byli pohřbeni na bývalých hřbitovech (např. hřbitovech zaniklých obcí), mají být tyto hřbitovy anebo jejich části proměněny v památná místa (srov. bod 1.2).

Pokud to není možné, má být v areálu bývalého hřbitova postaven památný symbol (pamětní kříž, pamětní kámen, boží muka apod.) s nápísem v německém a českém jazyce.

Tato památná místa a symboly má obec, na jejímž území bývalý hřbitov leží, udržovat v dobrém stavu.

V areálu bývalých hřbitovů, které nejsou upraveny jako památné místo, a jejich bezprostředním okolí, se nemají nacházet nepietní zařízení a nemají být užívány k nepietním účelům.

Písemné podklady o zpustlých hřbitovech mají být uchovávány v archivu, příslušnému pro akta dřívějšího provozovatele hřbitova.

1.4 Hroby mimo hřbitovy

Na hromadné hroby a jednotlivé hroby, nacházející se mimo hřbitovy, mají být uplatňována doporučení podle bodu 1.3. obdobně.

C. České hroby ve Spolkové republice Německo

1. Hroby českých obětí nacionálního socialismu

Hroby českých obětí nacionálního socialismu ve Spolkové republice Německo jsou udržovány a je o ně pečováno podle Zákona o udržování hrobů obětí války a vlády násilí (Zákon o hrobech) z 1. července 1965 (BGBl. I S. 589) ve znění vyhlášky z 29. ledna 1993 (BGBl. I S. 178).

2. Ostatní české hroby

S ostatními českými hroby ve Spolkové republice Německo (např. hroby českých emigrantů) má být zacházeno podle pravidel platných všeobecně pro daný hřbitov.

D. Židovské hřbitovy

1. Výchozí situace

Židovské hřbitovy vyžadují vzhledem k náboženským předpisům speciální režim. Nacházejí se jak v České republice, tak v Německu a vzhledem k tragédii holocaustu jsou zanedbané, protože rodiny, které by se staraly o jednotlivé hroby, byly převážně vyvražděny nebo emigrovaly. To se týká převážně českého pohraničí.

2. Činnost Federace židovských obcí

Federace židovských obcí v ČR se snaží ve spolupráci s několika partnery, na české straně např. se Státním ústavem památkové péče (dnes Národní památkový ústav, pozn.), na německé s Ústřední radou Židů v Německu, tuto situaci řešit.

3. Nutnost zahrnutí do projektů

Židovské hřbitovy by měly být proto zahrnuty do česko-německých projektů, vztahujících se k této tématice.“

E. Hřbitovy Romů

V důsledku holocaustu Romů nebyl nikdo, kdo by pečoval o hroby a pohřebiště Romů postižených nacistickou genocidou. Na udržování těchto hrobů by se měly podílet příslušné české orgány za spolupráce s německou stranou. Jedná se především o jednotlivé hroby a hromadná pohřebiště Romů internovaných v tzv. protektorátních cikánských táborech. Podobnou péči je třeba věnovat také památníkům deportací Romů do koncentračního tábora v Osvětimi.

F. Jednotlivé otázky

1. Přednost ochrany památek

Pro objekty, požívající jako kulturní památky zvláštní zákonnou ochranu, mají přednost předpisy o ochraně památek.

2. Účast rodinných příslušníků

Budou-li prováděna opatření podle části B bodu 1.2, 1.3 nebo 1.4, má být úprava stanovena společně se zástupci rodinných příslušníků mrtvých.

3. Způsob psaní jmen

Jména českých zemřelých budou psána česky, jména německých zemřelých německy.

4. Dobrovolná podpora

Při opravě a péči o hřbitovy, hroby a památná místa mají být pozváni ke spolupráci dobrovolní pomocníci, především také mládež z Německa a České republiky. Se sponzory, kteří vyjádřili ochotu převzít finanční patronát nad takovými opatřeními, má být uzavřena písemná smlouva.

5. Informační brožura

Pro všechny zájemce mají být ve dvojjazyčné informační brožuře uvedeny praktické pokyny a publikovány příklady dobře upravených památných míst a symbolů.

6. Finanční podpora

Podle bodu VII odst. 2 Česko-německé deklarace z 21. ledna 1997 slouží Česko-německý fond budoucnosti také péči a renovaci hrobů.

Praha, 7. března 2002

Tisk příručky v nákladu 1000 ks
Ministerstvo pro místní rozvoj ČR